

**SPECIFIC FEATURES OF THE FORM OF STATE OF THE
REPUBLIC OF UZBEKISTAN**

Yoqubjonov Rasuljon

1st-year Student, Faculty of Law Namangan State University

Scientific Supervisor: Atamirzayev Ibrohim

PhD in Law

ANNOTATION

This article analyzes the distinctive characteristics of the form of government of the Republic of Uzbekistan from scientific-theoretical and practical perspectives. The concept of the form of the state is explained through its structural elements - the form of government, the form of state structure, and the political regime. It substantiates that the Republic of Uzbekistan has a presidential form of government, is a unitary state in terms of its territorial structure, and is developing as a democratic, rule-of-law, and secular state

Key words

state form, form of government, presidential republic, unitary state, political regime, democracy, rule-of-law state, secularism, popular sovereignty, principle of separation of powers.

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING DAVLAT SHAKLINING OZIGA XOS
XUSUSIYATLARI**

Namangan davlat universiteti Yuridik fakulteti 1-bosqich talabasi

Yoqubjonov Rasuljon

Ilmiy rahbar: yu.f.d.(PhD)

Atamirzayev Ibrohim

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada O‘zbekiston Respublikasining davlat shaklining o‘ziga xos xususiyatlari ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Davlat shakli tushunchasi uning tarkibiy elementlari - boshqaruv shakli, davlat tuzilishi shakli va siyosiy rejim orqali ochib beriladi. O‘zbekiston Respublikasining boshqaruv shakli prezidentlik respublikasi ekanligi, davlat tuzilishi jihatidan unitar davlat hisoblanishi hamda demokratik, huquqiy va dunyoviy davlat sifatida rivojlanib borayotganligi asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: davlat shakli, boshqaruv shakli, prezidentlik respublikasi, unitar davlat, siyosiy rejim, demokratiya, huquqiy davlat, dunyoviylik, xalq suvereniteti, hokimiyatlar bo‘linishi prinsipi.

АННОТАЦИЯ

В данной статье анализируются отличительные особенности формы государства Республики Узбекистан с научно-теоретической и практической точек зрения. Понятие формы государства раскрывается через её структурные элементы - форму правления, форму государственного устройства и политический режим. Обосновывается, что Республика Узбекистан является президентской республикой по форме правления, унитарным государством по форме государственного устройства и развивается как демократическое, правовое и светское государство.

Ключевые слова: форма государства, форма правления, президентская республика, унитарное государство, политический режим, демократия, правовое государство, светскость, народный суверенитет, принцип разделения властей.

Bugungi globallashuv davrida har bir davlat o‘zining muayyan ma’muriy-hududiy tuzilishiga ega bo‘ladi. Chunki davlat hududining ma’lum ma’muriy-hududiy bo‘laklarga bo‘linishi davlatning asosiy vazifa va funksiyalarini amalga

oshirish uchun zarur tadbir hisoblanadi. O‘zbekiston Respublikasining davlat tuzilishi jamiyatimizning siyosiy tashkillashtirilishida muhim o‘rin tutadi. Bu davlatning ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati bilan belgilanadigan hududiy tashkillashtirilishidir. Ushbu masala davlatning tarkibiy qismlarga bo‘linishi, bir butun davlat bilan uning tarkibiy qismlari o‘rtasidagi munosabatlarni hamda har bir qismning huquqiy holatini qamrab oladi.

Unitar davlat tarkibida ma‘muriy-hududiy birliklar mavjud bo‘ladi. O‘zbekiston Respublikasi ham unitar davlat hisoblanadi. Ma‘muriy-hududiy bo‘linma -ma‘muriy-hududiy tuzilish tizimining mustaqil tarkibiy qismi bo‘lib, bunda davlatning vazifalari va asosiy funksiyalariga muvofiq tarzda davlat apparati mahalliy organlarining tuzilmasi shakllantiriladi va faoliyati amalga oshiriladi.

O‘zbekistonning ma‘muriy-hududiy tuzilishi ham barcha organlari va institutlari singari o‘zining konstitutsiyaviy kafolatlariga egadir. Jumladan, O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining XVI bobi O‘zbekiston Respublikasining ma‘muriy-hududiy tuzilishiga bag‘ishlangan. Mazkur bobning 83-moddasida: “O‘zbekiston Respublikasi viloyatlar, tumanlar, shaharlar, shaharchalar, qishloqlar, ovullar, shuningdek Qoraqalpog‘iston Respublikasidan iboratdir”, -degan konstitutsiyaviy norma mustahkamlab qo‘yilgan.

O‘zbekiston Respublikasining hozirgi ma‘muriy-hududiy bo‘linishi mamlakatning ishlab chiqarish kuchlari holatini, ularning joylashish xususiyatlarini, transport va aloqa vositalarining rivojlanishini hamda joylardagi boshqaruvning tashkiliy tuzilishini aks ettiradi.

Viloyat O‘zbekiston Respublikasi ma‘muriy-hududiy tuzilishidagi yuqori bo‘g‘in bo‘lib, eng yirik bo‘linma sifatida alohida o‘rin tutadi. Hududiy tizimning qolgan bo‘g‘inlari — tuman, shahar, shaharcha, qishloq va ovullar viloyatning tarkibiy qismlari, ichki bo‘g‘inlari hisoblanadi. Shu tariqa ular muhim tashkiliy funktsiyani bajaradi.

Chunki ular orqali O‘zbekiston Respublikasi davlat vakillik hokimiyati organlari va boshqaruv idoralari bilan aloqa bog‘lashning yagona tizimi amalga oshiriladi.

Bunday holat viloyat quyi hokimiyat vakillik va ijroiya organlari faoliyatiga nafaqat rahbarlik qilishni, balki ularni umumdavlat va mahalliy manfaatlardan kelib chiqib birlashtirishni ham anglatadi. Viloyat yirik ma‘muriy-hududiy bo‘linma sifatida barqaror bo‘lmog‘i lozim.

Uning tuzilishi, mustahkamlanishi, yiriklashuvi yoki bo‘linishi iqtisodiy jihatdan asoslantirilishi zarur. Bu esa mazkur ma‘muriy-hududiy birlikda xalq xo‘jaligining barcha tarmoqlarini kompleks rivojlantirishga xizmat qilishi hamda viloyatning barcha tarkibiy bo‘g‘inlari o‘rtasidagi mavjud iqtisodiy va madaniy aloqalarga tayanishi shart[1].

Mavjud viloyatlarga bo‘linish, umuman olganda, so‘nggi yillarda barqaror saqlanib qolmoqda. Hozirda O‘zbekiston Respublikasi tarkibida 12 ta viloyat mavjud.

Tuman qishloq joylardagi iqtisodiy, xo‘jalik va ijtimoiy-madaniy hayotga bevosita rahbarlik qilishning muhim bo‘g‘ini hisoblanadi. O‘zbekistonda ishlab chiqarish kuchlarining rivojlanishi, yangi tabiiy resurslarning o‘zlashtirilishi hamda aholi sonining o‘sishi bilan ma‘muriy-hududiy bo‘linmalar chegaralarida o‘zgarishlar, avvalo, qishloq tumanlari hisobiga ro‘y bermoqda.

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 1-moddasi davlatning asosiy mohiyati va konstitutsiyaviy tuzumining negizini belgilab beradi. Ushbu moddaga ko‘ra, O‘zbekiston suveren, demokratik, huquqiy, ijtimoiy va dunyoviy davlat hisoblanadi hamda boshqaruvning respublika shakliga ega. Mazkur norma davlatning qanday prinsiplarga asoslanib faoliyat yuritishini ifodalaydi. Moddada avvalo O‘zbekistonning suveren davlat ekani qayd etilgan. Suverenitet davlatning ichki va tashqi siyosatini mustaqil ravishda amalga oshirish huquqini anglatadi. Ya‘ni davlat

boshqa mamlakatlarga qaram bo'lmaydi, xalqaro munosabatlarda teng huquqli subyekt sifatida qatnashadi va o'z hududi hamda xalqining daxlsizligini ta'minlaydi. Bu prinsip mamlakat mustaqilligining asosiy huquqiy kafolati hisoblanadi.

Shuningdek, moddada O'zbekiston demokratik davlat ekanligi belgilangan. Demokratiyaning asosiy mazmuni hokimiyatning xalqqa tegishli ekanidadir. Fuqarolar saylovlar orqali davlat hokimiyatini shakllantirishda ishtirok etadilar, o'z fikrini erkin bildirish, davlat va jamiyat ishlarini boshqarishda qatnashish huquqiga ega bo'ladilar. Demokratik tamoyillar inson huquqlari va erkinliklarini ta'minlashga xizmat qiladi. 1-moddada davlatning huquqiy davlat ekani ham ko'rsatib o'tilgan. Huquqiy davlatda qonun ustuvor hisoblanadi va barcha davlat organlari hamda fuqarolar qonunlarga rioya qilishi shart. Inson huquqlari oliy qadriyat sifatida tan olinadi, sud hokimiyatining mustaqilligi ta'minlanadi va adolat prinsipi ustuvor bo'ladi. Bu esa jamiyatda qonuniylik va tartibni mustahkamlaydi.

Bundan tashqari, O'zbekiston ijtimoiy davlat sifatida e'tirof etiladi. Ijtimoiy davlat fuqarolarning munosib hayot kechirishi uchun zarur sharoitlarni yaratishga intiladi. Ta'lim, sog'liqni saqlash, ijtimoiy himoya, bandlik va aholining ehtiyojmand qatlamlarini qo'llab-quvvatlash davlat siyosatining muhim yo'nalishlari hisoblanadi. Bu prinsip jamiyatda ijtimoiy adolatni qaror toptirishga xizmat qiladi[2].

Moddada davlatning dunyoviyligi ham alohida belgilangan. Dunyoviy davlatda din davlatdan ajratilgan bo'ladi, barcha diniy konfessiyalar qonun oldida teng hisoblanadi. Hech bir din davlat dini sifatida o'rnatilmaydi va fuqarolarning vijdon erkinligi kafolatlanadi. Bu esa turli din vakillari o'rtasida bag'rikenglik va totuvlikni ta'minlashga yordam beradi.

O'zbekiston Respublikasidagi shaharlar respublika bo'ysunuvidagi (Toshkent shahri), viloyat bo'ysunuvidagi, Qoraqalpog'iston Respublikasi bo'ysunuvidagi hamda tuman bo'ysunuvidagi shaharlarga bo'linadi. Respublika bo'ysunuvidagi shaharlar

toifasiga aholisi 500 ming kishidan ortiq bo'lgan yirik iqtisodiy, madaniy va ma'muriy markazlar kiradi.

Hozirgi O'zbekiston Respublikasida viloyat bo'ysunuvidagi shaharlar soni 51 ta bo'lib, bu ko'rsatkich 1967-yilga nisbatan 24 taga ko'pdir. Bunday o'sish asosan o'rta shaharlarda sanoat ishlab chiqarishining tezlashuvi va aholi sonining ko'payishi bilan izohlanadi.

Davlat shaklining tarkibiy elementlari quyidagilardan iborat:

- boshqaruv shakli, ya'ni davlat hokimiyati va boshqaruvni tuzish hamda tashkil etishning muayyan tartibi;
- davlat tuzilishi shakli, ya'ni davlatning hududiy tuzilishi, markaziy, mintaqaviy va mahalliy hokimiyatlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning muayyan tartibi;
- siyosiy (davlat) rejim, ya'ni siyosiy (davlat) hokimiyatni amalga oshirish usul va uslublari.

Davlat shakllarining rivojlanishi va o'zgarishiga quyidagi omillar ta'sir etadi: - ijtimoiy-iqtisodiy, ma'rifiy-madaniy muhit;

- tarixiy, milliy va diniy an'analar, urf-odatlar;
- tabiiy, geografik va iqlimiy shart-sharoitlar;
- siyosiy kuchlarning o'zaro nisbati;
- jamiyatni g'oyaviylashtirish va siyosiylashtirish darajasi.

Davlat boshqaruv shakli - bu davlat hokimiyatining oliy organlarini tashkil etish hamda ushbu organlarning o'zaro va aholi bilan bo'lgan munosabatlarini belgilovchi davlat shaklining tarkibiy qismi. Shuningdek, muayyan mamlakatda davlat boshlig'i (monarx yoki prezident)ning huquqiy maqomi bilan bog'liq masalalar ham davlat boshqaruv shaklining mazmuni tarkibiga kiradi. Davlat boshqaruv shakliga ko'ra ikkiga bolinadi: monarxiya va respublika. Monarxiya (lotincha monos - yakka, arxe - hokimiyat .ma'nosini anglatadi) - bunda, qoida

tariqasida, oliy davlat hokimiyati yakka shaxs tomonidan amalga oshiriladi. Odatda hokimiyat meros orqali o'tadi. Monarxiyaning belgilari:

- monarx hokimiyati muqaddas (teokratik monarxiyalar- da) va daxlsiz deb e'lon qilinadi;
- hokimiyatni o'rnatish va qabul qilishning alohida tartibi mavjud, qoida tariqasida, hokimiyat meros orqali o'tadi;
- o'z hokimiyatidan umrbod foydalanadigan davlat boshlig'ining (podsho, qirol, imperator, shoh, xon, knyaz, ger- sog va boshqalar) mavjudligi;
- monarxning o'z boshqaruv faoliyati natijasi yuzasidan yuridik javobgar emasligi;
- ichki va tashqi siyosatni amalga oshirishda bevosita o'nomidan ish ko'rishi va boshqalar. Monarxiya boshqaruvining ko'rinishlari: mutlaq (absolyut), cheklangan, dualistik (aralash), teokratik.

Mamlakatlarning boshqaruv shakli - turlarga hamda boshqaruv metodlariga ega. Boshqarish jarayonida uning tarkibiy qismlari - maqsad va vazifalar, mazmun va shakl hamda metodlar o'zaro bog'liklikda bo'ladi. Ammo ular ichida eng o'zgaruvchan va murakkab pedagogik jamoaga ta'sir ko'rsatish metodlari bo'lib hisoblanadi. Ular boshqaruvchi va boshqariluvchilar faoliyatlarini o'zaro birligini ta'minlaydi. Boshqarish metodlari boshqariladigan ob'ektga maqsadga qaratilgan ta'sir ko'rsatish uchun shakllaridan iborat bo'lib, ular yordamida boshqarish sub'ekti va ob'ektining o'zaro uyg'unligi ta'minlanadi. Metodlar boshqarish tizimining xususiyatlari, vazifasi mazmuni va mohiyatidan kelib chiqib, boshqaruv faoliyatini ta'sir ko'rsatish mazmunini belgilaydi[4].

Davlat uzoq tarixiy taraqqiyot yo'lini bosib o'tdi, shu davr ichida u shakllanib, rivojlanib, o'zgarib keldi. Tabiiyki, davlat insoniyat taraqqiyotining turli bosqichlarida har xil shakllarga ega bo'lgan. Davlatni uning shakli nuqtayi nazaridan o'rganish - avvalo, davlat tuzilishi, uning asosiy tarkibiy qismlari va ichki strukturasi, shuningdek

davlat hokimiyatini o'rnatish va amalga oshirishning asosiy usullarini anglashni nazarda tutadi.

Aholi hayot tarzini yaxshilash maqsadida turli xil inqilobiy o'zgarishlar, hatto fuqarolik urushlari yoki qo'zg'olonlar asosida davlat to'ntarishlari o'tkazib, o'ziga qulay bo'lgan davlat shaklini yaratishga intiladi. Jamiyatning rivojlanishi va aholi ongining o'sishi natijasida davlat shakllari o'zgarib turadi va takomil-lashib boradi, bu haqda tarix jonli guvohlik beradi.

Xulosa qilib aytganda, davlat shakllari har bir mamlakatning siyosiy-huquqiy rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Davlat shakli davlatning tashkil etilishi, boshqaruv tizimi hamda hududiy tuzilishini ifodalovchi asosiy siyosiy-huquqiy institut hisoblanadi. Boshqaruv shakli, davlat tuzilishi va siyosiy rejim davlat shaklining tarkibiy qismlari bo'lib, ular jamiyat taraqqiyoti, xalqning siyosiy madaniyati va tarixiy rivojlanishi bilan chambarchas bog'liqdir.

Turli davlatlarda davlat shakllari o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lsa-da, ularning asosiy maqsadi jamiyatni samarali boshqarish, fuqarolarning huquq va erkinliklarini ta'minlash hamda davlat barqarorligini mustahkamlashdan iboratdir. Ayniqsa, zamonaviy demokratik davlatlarda inson manfaatlari, qonun ustuvorligi va xalq hokimiyatchiligi asosiy mezon sifatida namoyon bo'lmoqda.

O'zbekiston Respublikasi ham mustaqillik yillarida o'ziga xos demokratik va huquqiy davlat shaklini shakllantirib, davlat boshqaruvi tizimini takomillashtirish borasida keng ko'lamli islohotlarni amalga oshirmoqda. Konstitutsiyaviy tamoyillarga asoslangan holda davlat hokimiyati organlari faoliyatining samaradorligini oshirish, fuqarolarning siyosiy faolligini kuchaytirish hamda inson huquqlarini himoya qilish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib qolmoqda.

Shunday qilib, davlat shakllarini o'rganish davlat va jamiyat taraqqiyotining mohiyatini chuqur anglashga, turli siyosiy tizimlarning afzallik va kamchiliklarini tahlil

JOURNAL OF ECONOMICS AND TOURISM RESEARCH

VOLUME-1, ISSUE-5, 2026

qilishga hamda demokratik huquqiy davlat qurish jarayonini ilmiy jihatdan tushunishga xizmat qiladi.

FOYADALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Davlat va huquq nazariyasi – Saydullayev.Sh.A – 2021 Toshkent
2. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi -2023
3. <https://uz.wikipedia.org/wiki>
4. Davlat va huquq nazariyasi - Odilqoriyev X.T – 2018 Toshkent

